

บทที่ ๔

ปัญหาสิทธิสภาพนอกอาณาเขต

สิทธิสภาพนอกอาณาเขต (Extra - territoriality) ในทางกฎหมายมีความหมายอยู่ ๒ ทาง คือ

๑. การที่ประเทศหนึ่งสามารถออกกฎหมายใช้บังคับอีกประเทศหนึ่งในทางด้านการเก็บภาษี ทางอาหาร และการตัดสินความ

๒. การที่คนประเทศหนึ่งไปอยู่อีกประเทศหนึ่ง แล้วไม่ต้องขึ้นศาลของประเทศนั้น เว้นแต่กรณีร้ายแรง เช่น เรื่องเกี่ยวกับความมั่นคงภายในประเทศ หรือ การกระทำผิดร้ายแรงในบริเวณที่เกิดเรื่องยุ่งยากแล้ว เช่น การยิงข้ามแดน^๑

ความหมายของสิทธิสภาพนอกอาณาเขตที่เราจะจับกันก็คือ การที่คนประเทศหนึ่งไปอยู่อีกประเทศหนึ่ง และได้รับการยกเว้นไม่ต้องขึ้นศาลของประเทศนั้น ซึ่งบุคคลเหล่านั้นแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ ๑. พวกคณะทูต หรือตัวแทนของประเทศ ๒. คนในบังคับของต่างชาติ สิทธิสภาพนอกอาณาเขตนี้จะกล่าวต่อไปนี้หมายถึงอภิสิทธิ์ที่ชาวต่างประเทศมักจะเรียกร้องจากประเทศที่ลาหลังโดยให้เหตุผลว่า ระเบียบการศาลของประเทศนั้นแตกต่างจากประเทศตะวันตก ชาวต่างประเทศและคนในบังคับของตนไม่ต้องปฏิบัติตามกฎหมายของบ้านเมืองที่ตนพำนักอยู่ แต่ปฏิบัติตามกฎหมายของประเทศที่ตนสังกัด และขึ้นต่อศาลสูงสุดของประเทศตน

สิทธิสภาพนอกอาณาเขตในประเทศไทย

ไทยเคยเสียสิทธิสภาพนอกอาณาเขตมาครั้งหนึ่งแล้ว ในสมัยกรุงศรีอยุธยา แต่ครั้งนั้นเราเสียสิทธิสภาพนอกอาณาเขตให้แก่ประเทศเพียง ๒ ประเทศ เท่านั้น คือ ฮอลันดา ใน พ.ศ. ๒๒๐๙ (ค.ศ. ๑๖๖๔) ไทยทำสนธิสัญญากับฮอลันดา มีใจความว่าลูกจ้างในบริษัทของฮอลันดากระทำความผิดทางอาญาอย่างร้ายแรง ให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายไทยส่งตัวผู้กระทำความผิดนั้นให้หัวหน้าของบริษัทเป็นผู้พิจารณาโทษตามกฎหมายของฮอลันดา ถ้าหัวหน้าของบริษัทกระทำความผิดต่อคนไทย ก็ให้พระมหากษัตริย์ไทยจับตัวไว้ แล้วแจ้งไปยังผู้ว่าราชการสถานการค้าของบริษัทซึ่งตั้งอยู่ที่เกาะชวาเพื่อจัดการลงโทษต่อไป และใน พ.ศ. ๒๒๓๐ (ค.ศ. ๑๖๘๗) ฝรั่งเศสก็ได้ขอสิทธิพิเศษนี้เช่นเดียวกับฮอลันดา

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ไทยก็ต้องเสียสิทธิสภาพนอกอาณาเขตให้แก่ประเทศตะวันตกเช่นเดียวกับสมัยกรุงศรีอยุธยา ต่างกันแต่ว่าในสมัยกรุงศรีอยุธยาไทยเสียสิทธิสภาพนอกอาณาเขตให้เฉพาะลูกจ้างของบริษัท ซึ่งมีจำนวนไม่มากนัก แต่ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์เสียให้แก่คนในบังคับของประเทศนั้น ๆ ประเทศอังกฤษเป็นประเทศแรกที่ได้สิทธิสภาพนอกอาณาเขตจากไทย ความสนธิสัญญาที่ทำกันในวันที่ ๑๔ เมษายน

พ.ศ. ๒๓๕๘ (ค.ศ. ๑๘๕๕) ความในข้อ ๒ และข้อ ๓^๑ ของสนธิสัญญา^๑นี้

^๑ข้อที่ ๒ และข้อที่ ๓ ของสนธิสัญญาที่ไทยทำกับอังกฤษใน พ.ศ. ๒๓๕๘ (ค.ศ. ๑๘๕๕) ซึ่งเป็นข้อความที่บอกถึงสิทธิสภาพนอกอาณาเขตที่อังกฤษได้รับจากไทย

ข้อ ๒ ว่าแต่บังคับการงานของคนที่อยู่ในบังคับอังกฤษซึ่งเข้ามาอยู่ ณ กรุงเทพมหานคร ก็ต้องฟังบังคับบัญชาของกงสุลที่เข้ามาตั้งอยู่ ณ กรุงเทพมหานคร กงสุลจะไต่ถามหนังสือสัญญาแล้วขอหนังสือสัญญาเก่าที่มีโดยยกเลิกจึงทุกประการ แล้วจะไต่บังคับบัญชาคนในบังคับอังกฤษให้ทำตามด้วย แล้วกงสุลจะรักษากฎหมายการค้าและกฎหมายที่จะห้ามปรามมิให้คนที่อยู่ในบังคับอังกฤษทำผิดล่วงเกินกฎหมายของอังกฤษกับไทยที่มีอยู่แล้วและมีต่อไปภายหน้า ถ้าคนอยู่ในบังคับอังกฤษจะเกิดวิวาทกันขึ้นกับคนไทยที่อยู่ในบังคับไทย กงสุลกับเจ้าพนักงานฝ่ายไทยจะปรึกษาชำระตัดสิน คนอยู่ในบังคับอังกฤษทำผิด กงสุลจะทำโทษตามกฎหมายอังกฤษ คนอยู่ในบังคับไทยทำผิด ไทยจะทำโทษตามกฎหมายเมืองไทย ถ้าคนอยู่ในไต่บังคับไทยเป็นความกันเองกงสุลไม่เอาเป็นธุระ แลไทยกับอังกฤษยอมกันว่ากงสุลซึ่งจะเข้ามาตั้งอยู่ ณ กรุงเทพมหานครนั้นยังไม่ตั้ง ต่อเมื่อทำหนังสือสัญญาตกลงชื่อกันแล้ว คำมั่นอังกฤษเขามาค้าขาย ณ กรุงเทพมหานคร ไซ้ชงอังกฤษมีหนังสือสำหรับลำเป็นสำคัญครบสิบลำ หนังสือสัญญาประทับตรา เขามาถึง เปลี่ยนกันหลังกงสุลจึงตั้งได้

ข้อ ๓ ว่าคนซึ่งอยู่ในบังคับไทยจะไปเป็นลูกจ้างอยู่กับคนอยู่ในบังคับอังกฤษก็ดี คนอยู่ในไต่บังคับไทยที่มีไต่เป็นลูกจ้างก็ดี ทำผิดกฎหมายเมืองไทยจะหนีไปอาไศรยอยู่กับคนในบังคับอังกฤษซึ่งอยู่ในกรุงเทพฯ ถ้ามีพยานว่าทำผิดหนีไปอยู่กับคนในบังคับอังกฤษจริง กงสุลจะจับส่งให้กับเจ้าพนักงานฝ่ายไทย ถ้าคนอยู่ในบังคับอังกฤษที่เข้ามาตั้งบ้านเรือนแลเขามาอาไศรยค้าขายอยู่ในกรุงเทพฯ ทำผิดหนีไปอยู่กับคนไต่บังคับไทย ถ้ามีพยานว่าทำผิดหนีไปอยู่กับคนในไต่บังคับไทยจริงกงสุลจะขอเอาตัว เจ้าพนักงานฝ่ายไทยจะจับตัวส่งให้ ถ้าพวกจีนคนไรว่าเป็นคนอยู่ในบังคับอังกฤษ ไม่มีสำคัญสิ่งไร เป็นพยานว่าเป็นคนอยู่ในบังคับอังกฤษ กงสุลก็ไม่รับเอาเป็นธุระ

กล่าวถึงสิทธิทางศาลที่คนในบังคับอังกฤษจะได้รับคือ เมื่อคนอังกฤษเกิดเรื่องกับคนไทย กงสุลอังกฤษและเจ้าหน้าที่ฝ่ายไทยจะร่วมกันชำระความ ถ้าคนอังกฤษเป็นฝ่ายผิดกงสุลจะลงโทษตามกฎหมายอังกฤษ แต่ถ้าฝ่ายไทยทำผิด เจ้าหน้าที่ฝ่ายไทยจะลงโทษตามกฎหมายไทย การที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงยินยอมทำสนธิสัญญานับนี้แม้ว่าไทยจะอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบทุกทางก็เพราะว่าพระองค์ทรงเห็นตัวอย่างจากประเทศต่าง ๆ ที่ทำการแข่งขันต่อประเทศมหาอำนาจ ในที่สุดก็ตกเป็นอาณานิคมของประเทศตะวันตก เช่น ญวน พระองค์ทรงใ้ช้นโยบายผ่อนปรนยินยอมให้มหาอำนาจมีสิทธิพิเศษทางการศาล มีอำนาจตัดสินพิจารณาคดีคนในบังคับของตน ดีกว่าที่ไทยจะต้องเสียเอกราชเช่นประเทศเพื่อนบ้านประเทศต่าง ๆ ที่เข้ามาติดต่อกับประเทศไทยในระยะต่อมาก็ได้ขอทำสนธิสัญญาตามแบบอังกฤษ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงดำเนินพระราชโองบายเช่นเดียวกับสมเด็จพระบรมชนกนาถ ประเทศที่ได้รับสิทธิสภาพนอกอาณาเขตจากไทยทั้งหมดรวม ๑๖ ประเทศ^๑

^๑ ๒๓๘๘ ทำสนธิสัญญากับประเทศอังกฤษ

๒๓๘๘ ทำสนธิสัญญากับประเทศอเมริกา ประเทศฝรั่งเศส

๒๔๐๑ ทำสนธิสัญญากับประเทศโปรตุเกส ประเทศเดนมาร์ก

๒๔๐๓ ทำสนธิสัญญากับประเทศเนเธอร์แลนด์

๒๔๐๔ ทำสนธิสัญญากับประเทศปรัสเซีย

๒๔๑๑ ทำสนธิสัญญากับประเทศนอร์เว ประเทศสวีเดน ประเทศเบลเยียม ประเทศอิตาลี

๒๔๑๒ ทำสนธิสัญญากับประเทศออสเตรีย ประเทศฮังการี ประเทศสเปน

๒๔๔๐ ทำสนธิสัญญากับประเทศญี่ปุ่น

๒๔๔๒ ทำสนธิสัญญากับประเทศรัสเซีย

การ เสียสิทธิสภาพนอกอาณาเขตให้แก่ประเทศญี่ปุ่น

ประเทศไทยและประเทศญี่ปุ่น เปิดความสัมพันธ์ทางการทูตกันครั้งแรก และมีการทำปฏิญญาทางไมตรีและพาณิชย์ พ.ศ. ๒๔๓๐ (ค.ศ. ๑๘๘๗) ตามปฏิญญานี้ประเทศไทยและประเทศญี่ปุ่นมีไมตรีต่อกัน และมีฐานะเท่าเทียมกันทุกประการ

ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๔๐ (ค.ศ. ๑๘๙๗) มีการทำสนธิสัญญากันใหม่ ระหว่างประเทศไทยและประเทศญี่ปุ่น คือ สนธิสัญญาทางไมตรีพาณิชย์ และการเดินเรือระหว่างประเทศไทยและประเทศญี่ปุ่น ซึ่งยึดถือเอาแบบสนธิสัญญาที่ไทยทำกับประเทศต่าง ๆ เป็นหลัก^๑ ข้อความของตัวสนธิสัญญามีไต่กระเบื้องอย่างชัดเจน ถึงอำนาจศาลกงสุล เพียงแต่ให้ยึดปฏิบัติตามอย่างชาติที่ไต่กระเบื้องมาตามสัญญาข้อที่ ๒^๒ และพร้อมกันนั้นในพิธีสารหรือบันทึกท้ายสัญญาข้อที่ ๑ ได้กล่าวถึงการยกเลิกสิทธิสภาพนอกอาณาเขตอย่างชัดเจนว่า

"๑. รัฐบาลฝ่ายสยามยอมให้พนักงานกงสุลญี่ปุ่น ทำการมีอำนาจศาลเหนือคนในบังคับญี่ปุ่นกรุงสยามไปจนกว่า จะได้อำนาจศาลเต็มในศาลาการให้สมบูรณแล้ว คือว่า จนถึงเวลาที่โคไซกกฎหมาย พระธรรมศาสตร์อาญาโทษ ๑ พระธรรมศาสตร์กระบวนชำระความอาญา ๑ พระธรรมศาสตร์แพ่งพลเรือนไต่กระเบื้องสามัญญะลักษณะมรฎก ๑ พระธรรมศาสตร์กระบวนชำระความแพ่ง ๑

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑ กบส. กค. แฟ้ม ๗.๑ "กรมหลวงเทววงษ์ว่าโรปการทูตพระเจ้าอนงยา เรอกรมหมื่นสมมตอมรินทร์" ที่ ๔๓/๑๔๓๑ ลงวันที่ ๒ พ.ค. ร.ศ. ๑๑๕ (พ.ศ. ๒๔๓๕).

^๒ ฎรายละเอียกภาคผนวก ข.

กับพระบรมมณูศาลยุติธรรมทั้งหลาย ๑”^๑

จากข้อความในสัญญาข้อ ๒ และพิธีสารข้อ ๑ นี้เองทำให้ญี่ปุ่นได้รับสิทธิสภาพนอกอาณาเขตจากไทย ก็คือ เมื่อคนญี่ปุ่นกระทำความผิดจะไม่ต้องขึ้นศาลไทย กองสุลญี่ปุ่นจะตัดสินความและลงโทษตามกฎหมายญี่ปุ่น แต่คนไทยทำผิดจะลงโทษตามกฎหมายไทยโดยเจ้าหน้าที่ฝ่ายไทย^๒ ด้วยเหตุนี้เองคนในบังคับญี่ปุ่นจึงได้สิทธิพิเศษนี้จากไทย ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๔๑ (ค.ศ. ๑๘๙๘)^๓ เป็นต้นมา และจะขอมยกเล็กต่อเมื่อประเทศไทยมีประมวลกฎหมายอย่างสมบูรณ์

ในสนธิสัญญาฉบับนี้นอกจากไทยจะต้องเสียสิทธิสภาพนอกอาณาเขตแล้วยังถูกจำกัดอำนาจในการเรียกเก็บภาษีอากรคือ จะต้องเก็บภาษีอากรตามแบบที่ไทยทำกับประเทศที่ได้รับอนุเคราะห์ซึ่งมีระบุไว้อย่างละเอียดในสนธิสัญญาฉบับนี้ มาตรา ๕ - ๘ และในพิธีสารข้อ ๒^๔

เป็นที่น่าสังเกตว่าเหตุใดญี่ปุ่นจึงขอทำสนธิสัญญาตามแบบประเทศตะวันตกในเรื่องนี้ไม่มีหลักฐานกล่าวไว้อย่างแน่นอน อาจเป็นไปได้ว่าขณะนั้นประเทศทางตะวันตกได้ทำสนธิสัญญาตามแบบอังกฤษ แล้วหลายประเทศ เช่น ฝรั่งเศส เยอรมนี

กรมสนธิสัญญาและกฎหมายกระทรวงการต่างประเทศ, สนธิสัญญาและความตกลงทวิภาคีระหว่างประเทศไทยกับต่างประเทศ และองค์การระหว่างประเทศ หนังสือประมวลสนธิสัญญา เล่ม ๒ พ.ศ. ๒๔๑๓ - ๒๔๖๒, (สำนักพิมพ์พระจันทร์ : มิถุนายน, ๒๕๑๒), หน้า ๑๒๖.

^๒จากสนธิสัญญาข้อ ๒ ที่กล่าวว่า "...พนักงานกงสุลทั้งหลายนี้จะมีเกียรติ มีประโยชน์แลมีการยกเว้นทุกอย่าง ซึ่งให้มีอยู่ ถ้าจะใดให้มีแก่กงสุลทั้งหลายของประเทศซึ่งโปรดให้ได้ประโยชน์อย่างยิ่ง" เพราะฉะนั้นตีความตามสนธิสัญญาที่ไทยทำกับอังกฤษใน พ.ศ. ๒๓๙๘ ก็คือคนอังกฤษทำผิดจะลงโทษตามกฎหมายอังกฤษโดยกงสุลอังกฤษ แต่คนไทยทำผิดจะลงโทษตามกฎหมายไทย โดยเจ้าหน้าที่ฝ่ายไทย

^๓สนธิสัญญาทางไมตรีพาณิชย์และการเดินเรือระหว่างประเทศไทยและประเทศญี่ปุ่น พ.ศ. ๒๔๔๐ แลกเปลี่ยนสัตยาบันกัน ในวันที่ ๓๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๔๑ ถือเป็นวันที่สนธิสัญญานี้มีผลใช้บังคับ

^๔กรมสนธิสัญญาและกฎหมายกระทรวงการต่างประเทศ, เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน และภาคผนวก ข.

ญี่ปุ่นจึงต้องการที่จะได้รับสิทธิพิเศษนี้บ้าง เพื่อคุ้มครองคนในบังคับของตน และเพื่อผลประโยชน์ทางการค้าอีกทางหนึ่งด้วย ส่วนทางฝ่ายไทยเหตุใดจึงยอมทำสนธิสัญญาทางไมตรีพาณิชย์และการเดินเรือ พ.ศ. ๒๔๔๐ นั้น ทั้ง ๆ ที่เสียเปรียบทุกทางก็ไม่ปรากฏหลักฐานกล่าวถึงนโยบายของรัฐบาลไทยในการตัดสินใจครั้งนี้ อาจสันนิษฐานได้ว่า รัฐบาลไทยเห็นความเจริญของญี่ปุ่นทัดเทียมกับประเทศตะวันตก มีกำลังทางทหารที่มั่นคงสามารถรบชนะจีน เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๘ ทำให้รัฐบาลไทยมองดูญี่ปุ่นเหมือนประเทศตะวันตก จึงยินยอมให้สิทธิพิเศษเช่นเดียวกับประเทศตะวันตก ประกอบกับพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงดำเนินนโยบายเช่นเดียวกับพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงเห็นว่าควรให้สิทธิพิเศษแก่ทุก ๆ ชาติเท่ากันนั้น จะไม่ทำให้ชาติหนึ่งชาติใดเข้ามามีอิทธิพลครอบครองไทยแต่เพียงชาติเดียว ทำให้ทุกชาติพยายามรักษามลประโยชน์ของตนอย่างเต็มที่

ปัญหาสืบเนื่องจากการเสียสิทธิสภาพนอกอาณาเขต

ในระยะแรก ๆ ที่ไทย เสียสิทธิสภาพนอกอาณาเขตให้แก่ชาวต่างชาตินั้น ยังไม่ก่อให้เกิดปัญหาแก่รัฐบาลมากนัก เพราะคนในบังคับต่างชาติมีน้อย แต่ต่อมาเมื่อชาติตะวันตกเข้าครอบครองดินแดนแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้คืออังกฤษครอบครองพม่าใน พ.ศ. ๒๔๒๘ (ค.ศ. ๑๘๘๕) ฝรั่งเศสครอบครองเขมรใน พ.ศ. ๒๔๑๐ (ค.ศ. ๑๘๖๗) ญี่ปุ่นทั้งประเทศใน พ.ศ. ๒๔๕๗ (ค.ศ. ๑๘๘๔) และลาวทั้งประเทศใน พ.ศ. ๒๔๔๖ (ค.ศ. ๑๙๐๓) พร้อมกันนั้นก็เรียกร้องให้ชาวเอเชียเหล่านี้มีฐานะเป็นคนในบังคับเช่นเดียวกับชาวยุโรป จึงเกิดปัญหายุ่งยากขึ้นเพราะคนเหล่านี้มีจำนวนมาก รูปร่างลักษณะหน้าตาคล้ายคนไทยแยกไม่ออกว่าเป็นคนในบังคับหรือไม่ เมื่อเกิดเรื่องขึ้นต้องขึ้นศาลลงสุดของประเทศนั้น ๆ ทำให้คนไทยไม่ได้รับความยุติธรรมเท่าที่ควร ท่านองคมนตรีกับชาวญี่ปุ่นซึ่งเป็นประเทศทางเอเชียลักษณะคล้ายกันกับคนไทย ประกอบกับขณะนั้นก็มีชาวญี่ปุ่นเข้ามาตั้งถิ่นฐานทำมาหากินในประเทศไทยมากพอสมควร มีอาชีพต่างกัน เช่น ข้างคัดนม ข้างถายรูป โสเภณี เป็นต้น ชาวญี่ปุ่นที่เดินทางเข้ามาอยู่ในประเทศไทยนี้มีทั้งที่อยู่ในกรุงเทพฯ และ

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๕ (องค์การการศึกษาศึกษา : ๒๕๐๔) หน้า ๑๐๘.

ภาคใต้ ซึ่งได้แก่ เมืองภูเก็ต ไซยา ตรัง ระนอง และนครศรีธรรมราช^๑ ใน พ.ศ. ๒๔๕๓ (ค.ศ. ๑๙๑๐) เป็นปีที่ญี่ปุ่นเดินทางเข้ามาทางมณฑลทางใต้ของไทยมากและพวกนี้เดินทางเข้ามาโดยไม่มีหนังสือเดินทาง ฝ่ายไทยต้องคัดค้านไปยังราชทูตญี่ปุ่น กระทรวงการต่างประเทศญี่ปุ่นจึงต้องออกประกาศคัดค้านใหญ่ที่จะเดินทางมาประเทศไทยทำหนังสือเดินทาง^๒ การที่ชาวญี่ปุ่นเดินทางมาภาคใต้มาก ก็เพราะต้องการเข้ามาทำมาหากินและทำการค้าขายตามมณฑลทางใต้ซึ่งอุดมไปด้วยแร่ธาตุ นอกจากชาวญี่ปุ่นจะก่อให้เกิดปัญหาในการปกครองของไทยแล้ว ใน พ.ศ. ๒๔๕๓ (ค.ศ. ๑๙๑๐) เกาหลีตกเป็นเมืองขึ้นของญี่ปุ่น ราชทูตญี่ปุ่นขอให้คนเกาหลีที่อยู่ในเมืองไทยเป็นคนในบังคับของญี่ปุ่น^๓ และนอกจากนี้ชาวจีนที่อยู่ในประเทศไทยยังนิยมขอเป็นคนในบังคับญี่ปุ่นอีกด้วย เพื่อที่จะได้รับสิทธิพิเศษต่าง ๆ ก่อให้เกิดความยุ่งยากในการปกครอง เพราะคนในบังคับญี่ปุ่นมีถึง ๓ ชาติ คือ ญี่ปุ่น เกาหลี และจีนบางคน ปัญหายุ่งยากมีดังนี้คือ

๑. เรื่องตำรวจญี่ปุ่นกระทำการโดยพลการ คือ กรณีที่ตำรวจญี่ปุ่นได้เข้าไปจับกุมหมอมือญี่ปุ่น ชื่อ หมอเคนกิ มิตานี (Mr. Kenki Mitani) ซึ่งทำงาน

^๑ กจช. ร.๖, ค.๒๕/๑๓ "กรมหลวงเทวะวงศ์วโรปการ ทูล กรมหลวงปราจิณกิติบดี" ที่ ๓๐๓/๑๔๓๕๔ ลงวันที่ ๑๖ มีนาคม ๒๔๕๔

^๒ กจช. ร.๖, ค.๒๕/๑๓ "หลวงจ่านองจิฐการ กราบทูลกรมหลวงเทวะวงศ์วโรปการ" ที่ ๕๐/๒๕๔ ลงวันที่ ๕ พฤศจิกายน ๒๔๕๔

^๓ กจช. ร.๕, ค.๒๒/๓๖ "กรมหลวงเทวะวงศ์วโรปการ ทูลกรมขุนสมมตอมรินทร์" ที่ ๑๓๘/๔๕๖๕ ลงวันที่ ๒๕ สิงหาคม ร.ศ. ๑๒๕ (พ.ศ. ๒๔๕๓)

อยู่กับเจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี (เจิม แสงชูโต) ที่บ้านของท่านที่อำเภอศรีมหาธารา
เจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรีโกรธมาก ต่อว่าราชทูตว่าทำการจับกุมโดยมิได้บอกแก่ท่าน
ก่อน นายอินากากิ ราชทูตได้ชี้แจงว่าในการจับกุมนั้นมีได้เกี่ยวข้องกับราชทูต เป็น
หน้าที่ของกงสุล แต่เจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรีไม่เชื่อ ราชทูตจึงมาพบสมเด็จพระยาเทว-
วงศ์วโรปการ^๑ พระองค์ทรงแก้ไขพูดจาปรับความเข้าใจกับราชทูต และขอให้
ราชทูตคัดเตือนแนะนำให้กงสุลทราบถึงวิธีการจับกุมว่า

"...การจับกุมเช่นนี้ แม้เป็นการที่พ้นออกไปจากกรุงเทพ
แล้ว ให้ขอเจ้าพนักงานในตำบลนั้นช่วยจับกุมด้วย ตาม
อย่างที่มีในสนธิสัญญาอังกฤษ เป็นต้น รัฐบาลก็ควรจะช่วย
ให้จับกุมกันโดยเรียบร้อย และจะไม่มีเหตุชนของหมอง
หมางอย่างนี้ ถ้าไม่มีที่ขัดขวางให้เป็นการยากลำบาก
ต่อไป..."^๒

การที่เกิดขึ้นเช่นนี้อาจกล่าวได้ว่า เป็นเหตุเพราะกงสุลขณะนั้น คือ
นายสะซาโน (Mr. Sasano) มีนิสัยค่อนข้างจะเกะกะ และไม่ดูกับนายอินากากิ^๓
จึงทำการไปโดยพลการเช่นนั้น

^๑ กจช. ร.๕, ต.๒๒/๒๕ "กรมหลวงเทววงศ์วโรปการ หลักรมขุนสมมต-
อมรพันธุ์" ที่ ๑๕/๒๕๔ ลงวันที่ ๕ เมษายน ร.ศ. ๑๒๐ (พ.ศ. ๒๔๔๔).

^๒ กจช. ร.๕, ต.๒๒/๒๕ "กรมหลวงเทววงศ์วโรปการ หลักรมขุนสมมต-
อมรพันธุ์" ที่ ๑๕/๒๕๔ ลงวันที่ ๕ เมษายน ร.ศ. ๑๒๐ (พ.ศ. ๒๔๔๔).

^๓ กจช. ร.๕, ต.๒๒/๒๕ "พระราชหัตถเลขารัชกาลที่ ๕ ถึงกรมหลวง
เทววงศ์วโรปการ" ที่ ๑๕/๒๕๔ ลงวันที่ ๑๑ เมษายน ร.ศ. ๑๒๐ (พ.ศ. ๒๔๔๔).

๒. เรื่องความเข้าใจผิดระหว่างราชทูตญี่ปุ่นและรัฐบาลไทย เนื่องจาก การจับกุมคนญี่ปุ่นเพื่อความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง เช่น ในกรณีที่หลวงอิชิกรัง ประกาศ สารวัตรใหญ่กองตระเวนจับนายริโอซูกิ ยูซาวา (Mr. Riosuke Yusawa) นักเรียนล้ามนในสถานทูตญี่ปุ่น กับ นายโตโมโยริ นาคานาเบ (Mr. Tomoyori Natanabe) ชาวญี่ปุ่นซึ่งไว้ที่โรงพักพลตระเวน ประศุกสามยอด ทั้งนี้เพราะญี่ปุ่น ๒ คนนี้เสเพลสุราเมามาก เจ้าหน้าที่ทางฝ่ายไทยตามถึงที่อยู่ก็ไม่บอก ทางฝ่ายไทยเกรง จะเกิดเหตุอันตราย นายลอสัน เจ้ากรมกองตระเวนจึงสั่งขัง พอสร้างเมาแล้วก็ ปลอยกลับที่พัก ราชทูตญี่ปุ่นโกรธ กล่าวว่า การที่กองตระเวนได้กระทำไปนั้นเป็นการ ทุหมิ่น ให้ทางฝ่ายไทยไปขอโทษ ไทยยอมให้นายลอสัน เจ้ากรมกองตระเวนไป แสดงความเสียใจต่อราชทูตญี่ปุ่น เพราะเห็นว่า การที่นายลอสันปฏิบัติไปนั้นไม่สมควร อยู่ ราชทูตยังไม่พอใจ จะขอให้เสนาบดีกระทรวงนครบาล คือ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงนเรศวรฤทธิไพบแสดงความเสียใจ แต่ทางฝ่ายไทยก็ไม่ยอมเพราะเกิน กว่าเหตุ^๑ ในที่สุดไทยก็ให้นายลอสันไปขอโทษ และในวันที่ ๑๕ มกราคม พ.ศ. ๒๔๕๕ (ค.ศ. ๑๙๐๒) พระเจ้าน้องยาเธอกรมหลวงนเรศวรฤทธิไพบเสด็จไปเยี่ยมอวยพรแก่ รัฐบาลญี่ปุ่นที่สถานทูต^๒

๓. เรื่องคนในบังคับญี่ปุ่นก่อความวุ่นวาย คือ คนญี่ปุ่นเมาสุราอาละวาด เทียวทำลายทรัพย์สินของราษฎร ทางตำรวจไทยต้องทำการจับกุม และส่งให้ราชทูต

^๑ กจร. ร.๕, ต.๒๒/๓๐ "กรมหลวงเทววงศวิโรปกการ ทูลกรมขุนสมมต-อมรพันธุ์" ที่ ๓๐๖/๕๕๓๖ ลงวันที่ ๕ ธันวาคม ร.ศ. ๑๒๐ (พ.ศ. ๒๔๔๔).

^๒ กจร. ร.๕, ต.๒๒/๓๐ "กรมหลวงเทววงศวิโรปกการ ทูลกรมขุนสมมต-อมรพันธุ์" ที่ ๓๕๔/๑๑๑๕๓ ลงวันที่ ๑๕ มกราคม ร.ศ. ๑๒๐ (พ.ศ. ๒๔๔๔).

ผู้ป่วนไปคัดลึนความผิดอยู่เนือง ๆ^๑ ซึ่งมีทั้งผู้ป่วนที่อยู่ในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด และบางกรังยังปรากฏว่าผู้ป่วนไคชกค้อยทะเลาะวิวาทกับพลตระเวนของไทย คือ นายมีโนรุชีกา กับ นายนาคาจูชิอิโนอุเว ไปบ่อนการพนัน ยืนขวางทางแขกยาม ๆ ขอให้พลตระเวนไทยช่วยได้ ผู้ป่วนโกรธจึงมีปากเสียงกัน แล้วจึงเดินออกจากบ่อน พอถึงประตูบ่อนผู้ป่วนก็ค้อยพลตระเวน กอดปล้ำกัน มีคนผู้ป่วนอีก ๓ คนเข้าช่วย พลตระเวนทวยถูกตีค้อยชวคน้ำอ้อคลมสลบ และผู้ช่วยคือพลตระเวนส่วสตีได้รับ บาดเจ็บที่มือ ผู้ป่วนเองก็ได้รับบาดเจ็บ^๒

๔. เรื่องการออกหนังสือและธงคัมครองคนจีน เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๔๓ (ค.ศ. ๑๙๐๐) ทางไทยเคยถามไปทางราชทูตว่า เหตุไคทางผู้ป่วนจึงรับป้องกัน ชาวจีนเป็นจำนวนมาก ราชทูตกล่าวว่าเป็นการกระทำของอุปทูต คือ นายโกเคระ และรับว่าจะทำการแก้ไข สมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพทรงเห็นควย และกล่าวว่าเป็นการดี เพราะจีนจะทำให้ประเทศทั้งสองคองทะเลาะกันโดยไม่จำเป็น^๓ แต่การรับป้องกันชาวจีนของผู้ป่วนก็ยังไม่หมดไป ใน พ.ศ. ๒๔๕๐ (ค.ศ. ๑๙๐๗)

^๑ กจร. ร.๕, ต.๕.๑/๑ "พระยาศรีสทเทพ ราชปลัดทูลฉลองกระทรวงมหาดไทยแจ้งความมายังพระยาพิพัฒน์โกษา ปลัดทูลฉลองกระทรวงต่างประเทศ" ที่ ๗๗/๑๐๙๗๒ ลงวันที่ ๘ กุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๒๐ (พ.ศ. ๒๔๔๔).

^๒ กจร. ร.๖, ต.๒๕/๑๔ "เจ้าพระยายมราช เรียนมหาเสวกโท พระยาศรีสุนทรโวหารผู้ช่วยและทำการแทนราชเลขาณุกการ" ที่ ๕๒๐/๖๑๔๓ ลงวันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๔๕๔

^๓ กจร. ร.๕, ต.๒๒/๔๓ "กรมพระยาคำรงราชานุภาพกราบทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว" ไปรเวทที่ ๕๔/๑๕๔๔ ลงวันที่ ๖ มิถุนายน ร.ศ. ๑๑๙ (พ.ศ. ๒๔๔๓).

กรุงเทพฯ

เมือ ๑๕

ที่อยู่ อำเภอ กทม. ถนน...

ที่อยู่ เมือง เชียงใหม่ อำเภอ...

ให้สมาชิกสำหรับ พระพุทธศาสนา จิน จนิทาย แห่ง ยี่บุน มหาประเทศ เปนสำคัญ

เมือ ๕๐ ปี เดือน ๗ วันที่ ๑๖

คฤศ์การ ๑๙๐๗ ปี เดือน ๗ วันที่ ๑๖

เปนคนบงคยี่บุน

สมณะ หลก ของ จิน จนิทาย ยี่บุน มหา ประเทศ

Signature

暹羅第拾陸號

原籍廣東省潮州府任饒平縣人坪洋潘鄉

現住 外柳崑論莊 衙門墾極 姓潘名聽年三十歲

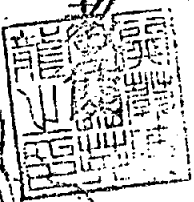
大日本帝國真宗本派議事員執照

明治 月拾六日

西歷 月拾六號

大日本帝國真宗本派任暹羅開教

เงินมาแห่ง บิดาของจีนปั้น แก้ออยู่ที่มณฑลราชบุรี ใ้ไปทำหน้าที่สื่อกับพระฤๅษี^๑ ที่เมืองราชบุรี หนังสือนี้มีประโยชน์คือ ถ้าผู้ใดมีหนังสือนี้แล้วจะไม่ต้องเป็นทหาร และถ้ามีโทษติดคุกก็ไม่ต้องติด เว้นแต่โทษฆ่าคนตายเท่านั้นที่ช่วยไม่ได้ และถ้าทาสของผู้นั้นหนีมีอำนาจที่จะติดตามจับเอาเองได้ เว้นแต่ทาสหนีไปอยู่ตามโรงสีไฟ ต้องขวให้กงสุลที่กรุงเทพฯ จัดการให้ ผู้ที่จะเป็นศิษย์นี้จะต้องเสียเงินค่าหนังสือ ๑๐๐ บาท ค่าธง ๓๐ บาท เมื่อทางผู้ว่าราชการทราบเรื่องจึงสอบสวน แต่ชาวฤๅษี ชื่อ มีชื่อชวา ให้การว่า เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๕ (ค.ศ. ๑๙๐๒) ตาเกศา พระฤๅษี ได้มาตั้งสอนศาสนาพุทธ นิกายมหายาน ที่เมืองราชบุรี แล้วกลับไปฤๅษี กงสุลจึงให้มีชื่อชวามาสั่งสอนแทนและเมื่อใดออกหนังสือก็ไม่ใ้บอกผู้รับหนังสือว่าคุ้มอะไรได้ ดังที่จีนปั้นแก้อื่น^๒ เรื่องทำนองเดียวกันนี้เองยังปรากฏในมณฑลนครชัยศรี และแม้แต่ในกรุงเทพฯ เองก็มีพระฤๅษีมาตั้งสอนศาสนาอยู่ ๓ คน และตั้งเงินเป็นหัวหน้าคนหนึ่ง มีเงินเป็นรองอีก ๔ คน ในเวลานั้นมีเงินเข้ามาเป็นศิษย์พระฤๅษีประมาณ ๔๐๐ - ๕๐๐ คน โดยผู้ที่เข้ามาเป็นศิษย์ต้องเสียเงินคนละ ๒๐๐ บาท เวลารับคนเข้าเป็นศิษย์นั้น พระฤๅษีอื่นแจ้งว่า ถ้ามีกิจธุระหรือทุกข์ร้อนอย่างใดให้มาหาพระฤๅษี จะช่วยเป็นธุระให้^๓ ทางรัฐบาลไทยโกรธมาก และฟ้องถึงราชทูตว่า ห้ามออกหนังสือป้องกันพวกสานุศิษย์ ซึ่งราชทูตก็รับคำและกล่าวเป็นทำนองว่าทางสถานทูตมิได้สนับสนุนการครั้งนี้ เป็นแต่เพียงออกหนังสือให้ โดยกล่าวว่า

^๑พระฤๅษีผู้นั้นในเอกสารชั้นต้นที่กองจดหมายเหตุแห่งชาติ เรียกว่า "พรฤๅษี" ซึ่งเข้าใจว่าเป็นพระฤๅษีผู้นั้นเอง

^๒กจข. ร.๕, ต.๒๒/๔๓ "กรมหลวงดำรงราชานุภาพ กราบทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว" ที่ ๒๒๘/๒๐๓๘๒ ลงวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๒๖ (พ.ศ. ๒๔๕๐)

^๓เรื่องเดียวกัน.

"... เมื่อพระคณูปุ่นเที่ยวสั่งสอนมีผู้ใคร่รับเป็นสานุศิษย์
ช่วยทำการสอนศาสนาอย่างว่าเป็นกรรมกรคนหนึ่ง
พรตไคพามายังสถานทูตขอให้ออกหนังสือใหญ่เป็นพยาน
หนังสือเหล่านี้กงสุลญี่ปุ่นเป็นผู้ออกให้ เมื่อไคออก
หนังสืออย่างนี้ไปไคลี้กหน้อย ความเขาหู่เป็นใหญ่ใน
สถานทูตวาเกิดการทุจริตขึ้นด้วยเรื่องรับหนังสือนี้
สถานทูตจึงตั้งใจฟังมาจนไคลี้กถานแนอนรู้ว่า ผู้ที่
รับหนังสือนี้มีที่รับไปเพื่อความทุจริต จึงไคให้เลิกการ
ออกหนังสือเสียแล้ว"^๑

ในเรื่องนี้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชวินิจฉัย
ว่า การที่ญี่ปุ่นเข้ามาสอนศาสนานี้คงเป็นแบบเดียวกับที่ทำที่ประเทศจีน พวกญี่ปุ่น
ในเมืองจีนขอให้รัฐบาลญี่ปุ่นอุดหนุน รัฐบาลก็ยินยอม พระองค์ทรงเห็นว่ารัฐบาล
ญี่ปุ่นก็คงจะทำกับเมืองไทย เช่นเดียวกับที่ทำในเมืองจีน และทรงออกความเห็นในเรื่อง
นี้ว่าอุปทูตและพระญี่ปุ่นคงจะร่วมมือกัน

"... พิเคราะห์ดูการที่เป็นขึ้นได้ครั้งนี้ อาไคไคความ
อุดหนุนของอุปทูตญี่ปุ่นในชั้นตนเป็นเหตุ ผลที่เกิดตามหลัง
มาเป็นปลายเหตุ อุปทูตอาจจะไม่เกี่ยวของในการขึ้นปลาย
ไคจริง แต่ไคพอใจในการขึ้นตน ซึ่งอาจเป็นแต่เกิดขึ้น
ไคความคิอุปทูตแลพรตญี่ปุ่นในบางกอกไม่ถึงรากงาวมา
จากรัฐบาล ถ้าเราทิ้ง ูไวโดยผอนผันตักเตือนกัน เมื่อ
การลุกลามมากไปเสียแล้ว จนรัฐบาลญี่ปุ่นถือเอาเป็นที่ลึ
ในทางราชการจะเป็นความลำบาก มันเห็นว่าการที่ไคพูด
จากกันเฉพาะตัวกับอุปทูตญี่ปุ่นนั้นก็แล้ว แต่ดูจับหลักหลาย
ไคมันมีหัวเงื่อนผูกเป็นทางราชการกันไวแต่ตนมือเหนจะคิ..."^๒

^๑ เรื่องเดียวกัน.

^๒ กจช. ร.๕, ต.๒๒/๔๓ "ร่างพระราชหัตถเลขาของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวตอบกรมหลวงดำรงราชานุภาพ" ที่ ๒๑/๒๔๔๔ ลงวันที่ ๒๒
กุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๒๖ (พ.ศ. ๒๔๕๐).

พร้อมกันนั้นไทยก็หาวิธีแก้ไขคือ เวลาที่พวกจีนมีหนังสือคุ้มครองของญี่ปุ่น มีคดีหรืออ้างตัวว่าเป็นคนบังคับญี่ปุ่นก็ตาม ไทยคงปฏิบัติตามธรรมเนียมเป็น ชาวไทย ซึ่งเป็นทางที่ทำให้พวกจีนเห็นว่า ญี่ปุ่นไม่สามารถให้ความคุ้มครองคนใด ความนิยมก็ค่อย ๆ หมดยไปเอง การกระทำนี้ยังผลให้ชาวจีนที่เป็นคนบังคับญี่ปุ่น ลกนอยลง^๒

พวกญี่ปุ่นที่เข้ามาสอนศาสนานั้น แต่งตัวใส่เสื้อกางเกงชาวแบบพวก มิชชันนารีอเมริกัน แต่ไม่ได้ทำการสวดหรือมีการสั่งสอนแต่อย่างใด เป็นแต่เพียง ไปเข้าห้องแถวอยู่แล้วชักธงขึ้น เรียกว่าที่สอนศาสนาพุทธ นิกายมหายาน มีชาวจีน เข้าไปคุยอยู่ในนั้นบ้างเพียง ๒ - ๓ คน ที่ตั้งสอนศาสนาเดิมมีอยู่ ๒ แห่ง คือ ที่ตลาดพระยาศรีสุริยราช อำเภอคำเนินสะควกแห่งหนึ่ง และที่โรงแถวนายร้อยเอก หง อำเภอเมืองราชบุรี แต่ต่อมาที่สอนศาสนาที่ราชบุรียกเลิกไป จึงมีอยู่ที่ตลาด พระยาศรีสุริยราชเพียงแห่งเดียว^๓

ถึงแม้ว่าไทยจะหาวิธีแก้ไขอย่างไรก็ตาม ก็ยังคงมีญี่ปุ่นออกหนังสือให้ชาว จีนต่อมาจนถึง พ.ศ. ๒๔๕๒ (ค.ศ. ๑๙๐๙) กล่าวคือ กรมกองตระเวนไคย่นหนังสือ รายงานว่ามีญี่ปุ่นผู้หนึ่งชื่อ มียาโมโตะ เป็นหัวหน้ากับจีนก๊กหงวนเป็นพรรคพวกได้เที่ยว หลอกเอาเงินพวกจีนหลายราย โดยใช้อุบายให้หนังสือชักชวนให้เลื่อมใสในพระ พุทธศาสนา และในหนังสือนั้นปรากฏว่า ถ้าผู้ใดได้รับไปแล้วก็จะเป็นเหมือนคนใน บังคับญี่ปุ่น และอาจคุ้มครองตัวได้ตลอดถึงการจับกุม กับจะเป็นผู้ช่วยในเวลากระทำ ผิดด้วย ซึ่งมีปรากฏทั้งในมณฑลกรุงเทพฯ มณฑลนครชัยศรี มณฑลราชบุรี ทาง

๑ กจร. ร.๕, ต.๒๒/๔๓ "กรมหลวงดำรงราชานุภาพ พุทธกรมขุนสมมต-อมรพันธุ์" ที่ ๓๓๔/๒๑๒๖ ลงวันที่ ๑๖ พฤษภาคม ร.ศ. ๑๒๖ (พ.ศ. ๒๔๕๐)

^๒ เรื่องเดียวกัน.

^๓ เรื่องเดียวกัน.

กรมกองตระเวนขอให้กระทรวงมหาดไทยช่วยไต่สวนปรากฏว่าเป็นความจริง จึง
ไต่ฟ้อง มียาโมโต ที่ศาลกงสุลญี่ปุ่น และฟ้องจีนกทงหวนที่ศาลไปริสกาที่ ๑ ด้วย
มียาโมโตนั้นศาลกงสุลญี่ปุ่นไต่ไต่สวนแล้วเห็นว่ามีความผิดทางอาญารฐานฉ้อโกง
แต่ยังมีหนี้จะไต่ตัดสิน มียาโมโตหลบหนีไปกงสุลจึงส่งหมายกับรูปถ่ายมียาโมโตมา
ให้กรมกองตระเวนช่วยสืบจับต่อไป หลังจากตรวจหลักฐานแล้วพบว่าตรากงสุล
ที่ประทับนั้นเป็นตราปลอม^๒ แสดงให้เห็นว่าพวกชาวญี่ปุ่นทำกันเองโดยฝ่ายรัฐบาล
มิได้มีส่วนรู้เห็นด้วย

ด้วยเหตุที่การให้สิทธิสภาพนอกอาณาเขตแก่ชาวต่างชาติ ได้สร้างความ
วุ่นวายแก่รัฐบาลไทยด้วยประการทั้งปวง ในกรณีที่คนในบังคับเป็นชาวยุโรป ไทยยัง
พอแยกออกและป้องกันการทะเลาะเบาะแว้งได้ แต่ในกรณีที่ เป็นชาวเอเชีย ซึ่งมี
รูปร่างหน้าตาคล้ายกับคนไทย เป็นการยากที่จะระวัง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คนใน
บังคับญี่ปุ่นมีทั้งเป็นชาวญี่ปุ่น เกาหลี และจีน ถึงแม้ว่าเหตุการณ์ยุ่งยากของพวกคน
ในบังคับญี่ปุ่นจะไม่ได้เป็นคดีใหญ่โตในศาล เช่นเดียวกับคนในบังคับอังกฤษ หรือ
ฝรั่งเศส เพราะคนในบังคับญี่ปุ่นไม่ได้มีค่าเนินกิจการใหญ่โตในทางด้านการทำ
เหมืองแร่ ทำป่าไม้ เช่นเดียวกับพวกอังกฤษและฝรั่งเศส กรณีที่เกิดขึ้นจึงเป็นเรื่อง
ที่ฉิวใจกันเพียงเล็กน้อยก็ตาม รัฐบาลไทยก็มีได้นิ่งนอนใจพยายามหาทางยกเลิก
สิทธิสภาพนอกอาณาเขตทุกวิถีทาง ทั้งทางด้านการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายของไทย
และการเจรจาทางการทูต

^๑ กจข. ร.๕, ต.๒๒/๔๓ "เจ้าพระยามรราชรายนงานกรมขุนสมมตอมรพันธุ์"
ที่ ๑๒๘/๒๕๒๘ ลงวันที่ ๑๘ มิถุนายน ร.ศ. ๑๒๘ (พ.ศ. ๒๔๕๒).

^๒ กจข. ร.๕, ต.๒๒/๔๓ "เจ้าพระยามรราชกราบทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว" ที่ ๒๑/๒๗๒๒ ลงวันที่ ๒๔ มิถุนายน ร.ศ. ๑๒๘

การแก้ไขสิทธิสภาพนอกอาณาเขต

สิ่งที่ได้กล่าวแล้วว่าไทยพยายามที่จะยกเลิกสิทธิสภาพนอกอาณาเขต โดยยึดเอาญี่ปุ่นเป็นแบบอย่าง เพราะเป็นประเทศที่สามารถยกเลิกสิทธิสภาพนอกอาณาเขตได้ในระยะเวลาอันสั้น ด้วยการปรับปรุงกฎหมายให้เป็นแบบตะวันตก เริ่มจากการที่ญี่ปุ่นส่งคณะผู้แทนอิwakura เดินทางไปทวีปยุโรปใน พ.ศ. ๒๔๑๔ (ค.ศ. ๑๘๗๑) เพื่ออุทธรณ์ทางด้านการกฎหมายและการศาล เมื่อคณะผู้แทนกลับมา ได้เสนอว่า ในการที่จะได้สิทธิทางการศาลคืนมา ญี่ปุ่นจำเป็นต้องทำให้ชาวต่างประเทศเห็นว่าญี่ปุ่นสามารถให้ความคุ้มครองปลอดภัยทางการศาลได้อย่างเพียงพอ ภายใต้ระบบกฎหมายที่มีมาตรฐานตามแบบตะวันตกมากกว่ากฎหมายแบบศักดินาสวามิภักดิ์ของญี่ปุ่น ดังนั้นญี่ปุ่นจึงได้เริ่มลงมือร่างประมวลกฎหมายแพ่ง และพาณิชย์ ตลอดจนการจัดระเบียบศาลตามแบบประเทศยุโรป โดยอาศัยความช่วยเหลือจากเนติบัณฑิตชาวต่างประเทศ เช่น ชาวเยอรมัน และชาวฝรั่งเศส ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๓๓ (ค.ศ. ๑๘๙๐) พระจักรพรรดิเมจิได้ ก็ทรงประกาศใช้ประมวลกฎหมายและระบบการศาลแบบใหม่ ด้วยวิธีการดังกล่าวนี้เองญี่ปุ่นสามารถยกเลิกสิทธิสภาพนอกอาณาเขตได้สำเร็จ^๑

ไทยดำเนินการยกเลิกสิทธิสภาพนอกอาณาเขตแบบญี่ปุ่น อาจแบ่งออกได้เป็น ๒ วิธี คือ

๑. การปฏิรูปกฎหมายไทยให้เป็นที่ยอมรับของประเทศตะวันตก ในการปฏิรูปกฎหมายจำเป็นจะต้องมีการปรับปรุงทางด้านระบบการศาลยุติธรรมควบคู่กันไปด้วย พระองค์ทรงจัดตั้งกระทรวงยุติธรรมขึ้นใน พ.ศ. ๒๔๓๕ (ค.ศ. ๑๘๙๒)

^๑ Harold M. Vinacke, A History of the Far East in Modern Times. (New York : Appleton - Century - Crafts Inc; 1950), p. 114.

เพื่อให้เป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบทางค่านิยมธรรมอย่างแท้จริง เพราะก่อนหน้านี้ มีศาลสังกัดกระทรวงที่แตกต่างกัน เมื่อพระองค์ทรงรวบรวมศาลมาสังกัด กระทรวงยุติธรรมแล้ว จึงได้เริ่มปฏิรูปกฎหมายใน พ.ศ. ๒๔๔๐ (ค.ศ. ๑๘๙๗) โดยการเปลี่ยนแปลงระบบกฎหมายไทยให้เป็นระบบเดียวกันกับระบบกฎหมายที่ใช้ ในยุโรปและอเมริกา ระบบที่จะมีให้เลือกมีอยู่ ๒ ระบบคือ ระบบกฎหมาย อังกฤษ (English Common Law System) และระบบประมวลกฎหมาย (Civil Law System) แบบประเทศทางแถบยุโรป ในที่สุดไทยก็เลือกระบบ ประมวลกฎหมาย เพราะเห็นว่าเหมาะสมกับประเทศไทย ซึ่งเป็นประเทศที่กำลัง พัฒนา เพราะฉะนั้นความจำเป็นทางค่านิยมธรรมก็คือ ความชัดเจน เข้าใจง่าย และใช้สะดวก และอีกประการหนึ่งก็คือ ประเทศต่าง ๆ ที่ได้รับสิทธิสภาพนอก อาณาเขตจากไทย ยกเว้นประเทศอังกฤษเพียงประเทศเดียว ต่างก็ใช้กฎหมาย ระบบประมวลกฎหมายทั้งสิ้น ดังนั้นการที่ประเทศไทยใช้กฎหมายระบบเดียวกับ ประเทศเหล่านั้น ย่อมทำให้กฎหมายไทยเป็นที่ยอมรับของประเทศต่าง ๆ ง่ายขึ้น ย่อมสะดวกแก่ไทยในการเจรจาขอยกเลิกสิทธิสภาพนอกอาณาเขต^๑

เมื่อได้เลือกระบบประมวลกฎหมายแล้ว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว ทรงแต่งตั้งคณะกรรมการร่างประมวลกฎหมายอาญาใน พ.ศ. ๒๔๔๐ (ค.ศ. ๑๘๙๗) คณะกรรมการชุดนั้นประกอบด้วย พระเจ้าลูกยาเธอกรมหมื่น ราชบุรีดิเรกฤทธิ์ เสนาบดีกระทรวงยุติธรรมทรงเป็นประธาน พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงพิชิตปรีชากร อดีตเสนาบดีกระทรวงยุติธรรม พระยาประจักษ์จกรจักร อธิบดีผู้พิพากษาศาลแพ่ง เจ้าพระยาอภัยราชา (Rolin Jacquemyns) ที่ปรึกษา

^๑พัชรินทร์ เปี่ยมสมบูรณ์ "การปฏิรูปกฎหมายของประเทศไทย ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๑๑ จนถึง พ.ศ. ๒๔๗๘" วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต แผนกวิชา ประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๖, หน้า ๖๐ - ๖๕.

ราชการทั่วไป นายริชาร์ด เคิร์กแพตริก (Richard Kirkpatrick) เนติบัณฑิต
เบลเยียมที่ปรึกษากฎหมาย และนายโทคิจิ มาซาโอะ เนติบัณฑิตชาวญี่ปุ่น ผู้ช่วย
ของที่ปรึกษาราชการทั่วไป คณะกรรมการชุดนี้ทำการร่างกฎหมายอาญาขึ้น
แต่ยังมีได้ทำการตรวจชำระก็ติดการเจรจาทำสนธิสัญญาระหว่างไทยกับฝรั่งเศส
ใน พ.ศ. ๒๔๔๗ (ค.ศ. ๑๙๐๔) งานร่างกฎหมายจึงหยุดชะงักลงชั่วระยะเวลา
หนึ่ง และเมื่อไทยกับฝรั่งเศสทำสนธิสัญญากันเรียบร้อยแล้ว รัฐบาลไทยจึงได้จ้าง
นายยอร์ช ปาดูซ์ (George Padoux) นักกฎหมายชาวฝรั่งเศส ผู้มีความชำนาญ
ในการร่างและเปลี่ยนแปลงแก้ไขกฎหมายให้เหมาะสมแก่แต่ละประเทศ ให้เข้า
รับราชการในคณะกรรมการชุดใหม่ที่ทำหน้าที่ตรวจชำระแก้ไขงานกฎหมายอาญาที่
กรรมการชุดเก่าทำไว้ ในที่สุดการตรวจชำระก็สิ้นสุดลง ประกาศใช้ประมวล
กฎหมายลักษณะอาญาในวันที่ ๑๕ เมษายน พ.ศ. ๒๔๕๑ (ค.ศ. ๑๙๐๘) มีบทบัญญัติทั้งสิ้น
๓๕๐ มาตรา จัดว่าเป็นประมวลกฎหมายลักษณะอาญาที่ทันสมัยอย่างยิ่งในขณะนั้น
เพราะได้นำหลักกฎหมายอาญาที่เป็นที่นิยมอยู่ในประเทศต่าง ๆ ขณะนั้น มาพิจารณา
ดัดแปลงให้เข้ากับสภาพแวดล้อมของไทย และแนวความคิดในการลงโทษก็เปลี่ยนไป
จากเดิม คือ โทษที่กำหนดในกฎหมายลักษณะอาญาใหม่นี้มีเพียง ๒ สถาน คือ
ประหารชีวิต จำคุก ปรับ ให้อยู่ภายในเขตอันมีกำหนด รับทรัพย์สิน และเรียกประกัน
ทัณฑ์บน กฎหมายฉบับใหม่นี้ได้ใช้บังคับมาเกือบ ๕๐ ปี เพิ่งจะทยอยเลิกไปเมื่อ
ประกาศใช้ประมวลกฎหมายอาญาฉบับปัจจุบันใน พ.ศ. ๒๔๙๙ (ค.ศ. ๑๙๕๖)

หลังจากประกาศใช้กฎหมายลักษณะอาญาแล้ว พระบาทสมเด็จพระจุลจอม-
เกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นอีกคณะหนึ่ง เพื่อทำการร่างประมวล
กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ประกอบด้วย พระบรมวงศานุวงศ์ เสนาบดี และข้าราชการ

* หลวงบริรักษ์นิติเกศตร (รวบรวม), กฎหมายลักษณะอาญาเล่มใหม่
(พระนคร : โรงพิมพ์วิษัฏกณะช่าง จำกัด, ๒๔๙๒), หน้า ๔ - ๕.

โดยแบ่งหน้าที่การทำงานออกเป็น ๖ กอง ประกอบด้วยข้าราชการฝ่ายไทย ๓ กอง และต่างประเทศ ๓ กอง โดยคณะกรรมการฝ่ายไทยมีหน้าที่ตรวจร่างกฎหมายที่กรรมการฝ่ายต่างประเทศร่างส่งมา การแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่ง และพาณิชย์ได้กระทำสำเร็จและประกาศใช้เป็นบรรพ ๗ ไป เริ่มจาก พ.ศ. ๒๔๖๖ (ค.ศ. ๑๙๒๓) ประกาศใช้บรรพ ๑ และ ๒ เป็นต้น จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๔๗๘ (ค.ศ. ๑๙๓๕) ไทยจึงมีประมวลกฎหมายครบบริบูรณ์ทั้ง ๕ ฉบับ โดยใช้เวลา

กจข. ร.๕, ย.๑๐/๑๕ "เรื่องกรรมการร่างกฎหมาย".

คณะกรรมการกองที่ ๑ ซึ่งเป็นกองที่สำคัญที่สุด สมาชิกประกอบด้วย เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ยุติธรรม การต่างประเทศ และกระทรวงวัง กรรมการกองนี้มีหน้าที่พิจารณาตัดสินนโยบายในการร่างกฎหมาย เพื่อให้คณะกรรมการที่มีหน้าที่ร่างกฎหมายปฏิบัติตาม

คณะกรรมการกองที่ ๒ ประกอบด้วยนักกฎหมายชาวต่างประเทศ เช่น นายมาซาโอะ นายแอลเฟรด คิลลิเก นายสกินเนอร์ เทอร์เนอร์ นายปาคูซ์ และนักกฎหมายไทย หน้าที่ของคณะกรรมการกองนี้ คือ ร่างกฎหมายตามนโยบายที่คณะกรรมการกองที่ ๑ อนุมัติ

คณะกรรมการกองที่ ๓ ได้แก่ นักกฎหมายชาวฝรั่งเศส ซึ่งมีหน้าที่แปลร่างกฎหมายเป็นภาษาฝรั่งเศส

คณะกรรมการกองที่ ๔ ได้แก่ นักกฎหมายชาวอังกฤษ ซึ่งมีหน้าที่แปลร่างกฎหมายเป็นภาษาอังกฤษ

คณะกรรมการกองที่ ๕ ผู้พิพากษาไทยและนักกฎหมายไทย มีหน้าที่ตรวจร่างกฎหมายให้สอดคล้องกับหลักการพิพากษาของศาลไทย

คณะกรรมการกองที่ ๖ ได้แก่ นักกฎหมายไทย ซึ่งจะตรวจดูความถูกต้องของกฎหมายอีกครั้งหนึ่งเป็นครั้งสุดท้าย ก่อนนำขึ้นทูลเกล้าถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเพื่อลงพระปรมาภิไธย

ถึง ๓๗ ปีในการแก้ไขคือ ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๔๐ - ๒๔๗๗ (ค.ศ. ๑๘๙๗ - ๑๙๓๔) ซึ่งได้แก่ ประมวลกฎหมายอาญา ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และพระธรรมนูญศาลยุติธรรม^๑

๒. การเจรจาเพื่อยกเลิกสิทธิสภาพนอกอาณาเขต

ในขณะที่มีการร่างประมวลกฎหมายและแก้ไขระบบการศาล ประเทศไทยได้ดำเนินการเจรจาทางการทูตควบคู่ไปด้วย เริ่มจาก พ.ศ. ๒๔๕๑ (ค.ศ. ๑๙๐๘) ไทยได้ประกาศใช้ประมวลกฎหมายอาญา ต่อมาประเทศต่าง ๆ เริ่มทำการแก้ไขสนธิสัญญาเกี่ยวกับไทย โดยยอมสละสิทธิสภาพนอกอาณาเขตบางส่วน เพื่อแลกกับดินแดนหรือสิทธิพิเศษต่าง ๆ ที่จะได้รับจากไทย ตัวอย่างเช่นใน พ.ศ. ๒๔๕๒ (ค.ศ. ๑๙๐๙) อังกฤษทำสนธิสัญญากับไทย ยอมให้คนในบังคับ อังกฤษและชนชาติอังกฤษขึ้นศาลระหว่างประเทศ^๒ และยังให้เงื่อนไขว่าอังกฤษ จะยอมยกเลิกศาลระหว่างประเทศ เมื่อไทยประกาศใช้ประมวลกฎหมายอาญา แพ่งและพาณิชย์เรียบร้อยแล้ว การที่อังกฤษยอมทำสนธิสัญญาดังนี้ ไทยต้องเสีย กลันตัน ตรัง กานู ไทรบุรี และปะลิส ให้เป็นการแลกเปลี่ยน^๓

^๑ พัชรินทร์ เปี่ยมสมบูรณ์, เรื่องเดิม, หน้า ๑๑๗.

^๒ ศาลระหว่างประเทศ คือ ศาลที่ประกอบด้วยผู้พิพากษาไทยและกงสุล อังกฤษร่วมกันพิจารณาและกงสุลอังกฤษมีสิทธิที่จะถอนคดีซึ่งคู่ความทั้งสองฝ่ายเป็น คนอังกฤษ หรือ ซึ่งคนอังกฤษเป็นจำเลยไปจากศาลผสมนี้โดยหากว่าไม่พอใจคำพิพากษา ของศาล เพื่อว่ากงสุลอังกฤษจะทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาเอง

^๓ พระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์, ประวัติการทูตของไทย พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ หม่อมเจ้าคิลกฤทธิ กฤดากร ณ เมรุหน้าพลับพลา อิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๑ หน้า ๕๐ - ๕๑.

ในขณะที่ไทยดำเนินการแก้ไขสนธิสัญญากับอังกฤษ ฝรั่งเศส และ เดนมาร์ก
 อยู่นี้ ญี่ปุ่นเฝ้ามองด้วยความสนใจ ในปีเดียวกันนี้เอง ราชทูตญี่ปุ่นโคเฮาเฝ้าสมเด็จพระ
 กรมพระยาคำรงราชานุภาพ เพื่อปรึกษาเรื่องการแก้ไขสนธิสัญญา แต่สมเด็จพระ
 พระยาคำรงราชานุภาพทรงมีความเห็นว่าไทยยังไม่มี ความจำเป็นที่จะต้องแก้ไข
 สัญญา เพราะถ้าไทยทำประมวลกฎหมายเสรีจบริบูรณ์ คนในบังคับญี่ปุ่นก็ต้อง
 ขึ้นศาลไทย ตามพิธีสารข้อ ๑ ของสนธิสัญญาทางไมตรีพาณิชย์และการเดินเรือ
 พ.ศ. ๒๔๔๐ อยู่แล้ว ไทยจึงไม่ยอมแก้ไขเพราะเล็งเห็นว่าญี่ปุ่นรับชิงแก้สัญญา
 เพื่อผลประโยชน์ของตน ก็จึงเห็นจากจดหมายที่หลวงวิศาล พจนกิจ อุปทูตสยาม
 ที่กรุงโตเกียว กราบทูลสมเด็จพระยาท้าววงศ์ยุโรปการว่า

"...ญี่ปุ่นอยากจะรับชิงทำสัญญากับไทยเสียก่อนนำ
 ประมวลกฎหมาย ซึ่งรัฐบาลสยามกำลังเรียบเรียง
 อยู่ขึ้นเสร็จ เพื่อจะได้มีโอกาสขอประโยชน์แลกเปลี่ยน
 ในข้อที่รัฐบาลญี่ปุ่นจะยอมให้คนญี่ปุ่นขึ้นอยู่ในศาลไทย
 ควบว่าการรัฐบาลญี่ปุ่นไม่รับชิงแก้สัญญากับรัฐบาลสยาม
 แลรอคอยจนประมวลกฎหมายนี้เสร็จแล้ว คนญี่ปุ่นใน
 กรุงสยามก็คงจะต้องจำเป็นขึ้นอยู่ในอำนาจศาลไทย
 ตามข้อ ๑ ในหนังสือปฏิญญาปรอโตคอล (Protocal)
 ซึ่งได้ทำขึ้นพร้อมกับหนังสือสัญญาระหว่างกรุงสยามกับ
 เมืองญี่ปุ่น เมื่อ ๓ ปี คฤศกักราช ๑๘๘๘ อยู่กันเอง
 ส่วนประโยชน์ซึ่งรัฐบาลญี่ปุ่นอยากจะยื่นเข้ามาเพื่อขอ
 แลกเปลี่ยน ถ้าแม่จะไต่ปฤษาทำสัญญาใหม่นี้ ก็คิดคว
 เกลว่า คงต้องการที่จะให้รัฐบาลจางหมะกฎหมาย
 ญี่ปุ่นเข้ามาใช้ในกระทรวงยุติธรรม เพื่อชำระความ

กบส. กต. แฟ้ม ๗.๒.๒ "กรมหลวงคำรงราชานุภาพ ทูลกรมหลวง
 เทวะวงศ์ยุโรปการ" ลงวันที่ ๑ ธันวาคม ร.ศ. ๑๒๘ (พ.ศ. ๒๔๕๒).

ที่จะเกี่ยวข้องกับคนญี่ปุ่นเป็นคน"๑

ด้วยเหตุนี้เองรัฐบาลไทยจึงยังไม่ยอมที่จะแก้ไขสนธิสัญญากับรัฐบาลญี่ปุ่น เพราะญี่ปุ่นต้องการขอแลกเปลี่ยน และประกอบกับไม่เห็นความจำเป็นที่จะต้องแก้ไขสนธิสัญญาอย่างรีบด่วน เพราะขณะนั้นมีชาวญี่ปุ่นอยู่เพียงประมาณ ๑๖๐ คน เท่านั้น และส่วนมากอยู่ในกรุงเทพฯ ที่ออกไปเที่ยวค้าขายตามหัวเมืองมีน้อย เมื่อทางฝ่ายรัฐบาลไทยปฏิเสธ เรื่องจึงเงียบหายไป

ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๖๔ (ค.ศ. ๑๙๒๑) นายมาซาโอะ ซึ่งเข้ารับตำแหน่งอัครราชทูตประจำประเทศไทย ได้แจ้งให้กระทรวงต่างประเทศทราบ ว่าญี่ปุ่นมีความประสงค์จะขอแก้ไขสนธิสัญญาที่ทำไว้กับไทย คั้งที่ผู้แทนไทยกำลังเจรจาติดต่อกับประเทศมหาอำนาจอื่น ๆ ในการแก้ไขเกี่ยวกับอำนาจศาลนั้น ญี่ปุ่นปรารถนาที่จะยึดเอาสนธิสัญญาระหว่างไทยกับเดนมาร์กฉบับ พ.ศ. ๒๔๕๖ (ค.ศ. ๑๙๑๓) เป็นแบบฉบับ^๒ ทางฝ่ายไทยคือ สมเด็จพระยาเทววงศ์วโรปการ ทรงขอให้รอดูตัวอย่างจากสนธิสัญญาระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกาซึ่งอยู่ในระหว่างการขอสัตยาบันจากสภาเซเนตก่อน^๓ การเจรจายังไม่ทันสิ้นสุดลง

^๑ กบส. กต. แฟ้มที่ ๗.๒.๒ "หลวงวิศาลพจนกิจ อุปทูตสยามว่าการแทน อัครราชทูตสยาม ณ กรุงโตเกียว ขอพระราชทานกราบทูลพระเจ้านองยาเธอ กรมหลวงเทววงศ์วโรปการ" ที่ ๑๗/๔๕ ลงวันที่ ๑๘ มกราคม ร.ศ. ๑๒๘ (พ.ศ. ๒๔๕๒).

^๒ กบส. กต. แฟ้มที่ ๗.๒.๒ "กรมหลวงดำรงราชานุภาพ ทูลกรมหลวง เทววงศ์วโรปการ" ลงวันที่ ๑๒ ธันวาคม ร.ศ. ๑๒๘ (พ.ศ. ๒๔๕๒)

^๓ กบส. กต. แฟ้ม ๒๑ "จดหมาย คร.มาซาโอะ ทูลสมเด็จพระยา เทววงศ์วโรปการ" ลงวันที่ ๒ เมษายน พ.ศ. ๒๔๖๔.

^๔ กบส. กต. แฟ้ม ๒๑ "ลายพระหัตถ์สมเด็จพระยาเทววงศ์วโรปการ ถึง คร.มาซาโอะ" ลงวันที่ ๑๒ เมษายน พ.ศ. ๒๔๖๔.

นายมาซาโอะ ก็ถึงแก่กรรมลง อัครราชทูตญี่ปุ่นคนต่อมาคือ นายยาตะ ไทซอ แก้ไซสัญญาต่อ โดยอ้างเหตุผลว่า

"...ญี่ปุ่นปรารถนาจะช่วยเหลือไทยด้วยการทำสนธิสัญญาใหม่ เพื่อให้เป็นตัวอย่างแก่ประเทศอื่น ๆ ว่าประเทศเอเชียด้วยกันได้ผันผอนใหม่อำนาจและผลประโยชน์เสมอกัน..."^๑

ทางฝ่ายไทยได้มอบให้ คร.เอลดอน อาร์ เจมส์ (Eldon R. James) ที่ปรึกษาราชการกระทรวงการต่างประเทศ ร่างสัญญาขึ้นใหม่ ในเวลาเดียวกันที่ญี่ปุ่นขอแก้ไขสัญญา ญี่ปุ่นก็พยายามเจรจาให้ไทยจ้างคนญี่ปุ่นเข้ารับราชการในตำแหน่งต่าง ๆ พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าไกรทศประพันธ์ ทรงปฏิเสธ โดยทรงอ้างว่าไทยกำลังหาทางเลิกตำแหน่งที่ปรึกษาชาวต่างประเทศอยู่แล้ว^๒

การเจรจาแก้ไขสนธิสัญญาพากันอยู่ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๖๔ - ๒๔๖๖ (ค.ศ. ๑๙๒๑ - ๑๙๒๓) ก็ยังตกลงกันไม่ได้ เพราะญี่ปุ่นพยายามจะแก้ไขสนธิสัญญาให้ได้เปรียบไทยทุก ๆ ด้าน ทางฝ่ายไทยเห็นว่าไม่มีความจำเป็นต้องทำสนธิสัญญาใหม่ หากว่าไทยจะยังไม่ได้ผลประโยชน์มากกว่าสนธิสัญญาไทยกับญี่ปุ่นฉบับเดิม^๓ และประกอบกับไทยกำลังจัดประมวลกฎหมายซึ่งคาดว่าจะเสร็จในเร็ววัน ไม่เห็นความจำเป็นที่จะต้องแก้ไข เพราะว่าถ้าประมวลกฎหมายเสร็จแล้ว สิทธิ

^๑ กบส. กต. แฟ้ม ๒๑ "ลายพระหัตถ์สมเด็จพระยาเทววงศ์วโรปการ ถึง คร.เจมส์" ลงวันที่ ๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๖๕

^๒ กบส. กต. แฟ้ม ๒๑ "ลายพระหัตถ์ พระองค์เจ้าไกรทศประพันธ์ ถึง เจ้าพระยายมราช ลงวันที่ ๒๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๖๖.

^๓ กบส. กต. แฟ้ม ๒๑ "ลายพระหัตถ์ของสมเด็จพระยาเทววงศ์วโรปการ ถึงนายยาต้า" ลงวันที่ ๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๖๖.

สภาพนอกอาณาเขตของญี่ปุ่นก็จะหมกมุ่นลงโดยปริยาย ไทยจึงสงวนท่าทีไม่ยอม
ตอบตกลงแต่อย่างใดแก้อักรราชทูตญี่ปุ่น พอที่สมเด็จพระยาเทววงศ์วโรปการ
สิ้นพระชนม์ลงในเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๔๖๖ (ค.ศ. ๑๙๒๓) การเจรจาจึงหยุด
ชะงักลงชั่วคราว

ต่อมาเมื่อพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าไตรทศประพันธ์เป็นเสนาบดี
กระทรวงการต่างประเทศ นายยาตะ ได้ส่งจดหมายมาทูลเพื่อนในวันที่ ๕
สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๖๖ รัฐบาลไทยในสมัยนั้นเห็นว่าถึงเวลาที่จะแก้ไขสนธิสัญญา
กับญี่ปุ่นแล้ว แต่การแก้ไขสัญญาครั้งนี้ญี่ปุ่นยังคงพยายามที่จะเอาเปรียบไทยทุกทาง
อยู่ เช่น พยายามขอให้กำหนดสิทธิในการประกอบอาชีพตามลักษณะชาติที่ได้รับ
อนุเคราะห์ยิ่ง และกำหนดการถือกรรมสิทธิ์ที่ดินตามแบบอย่างที่จะพึงอนุญาตให้
แก่ชาวต่างประเทศ* และที่เป็นเรื่องราวตัดพ้อต่อว่าของรัฐบาลญี่ปุ่นมากก็คือ
ขอให้ไทยจ้างชาวญี่ปุ่นเข้ามารับราชการในกรมตำรวจ อัครราชทูตญี่ปุ่นพยายาม
เจรจาหว่านล้อมทุกทางว่ามีความเห็นใจไทยเกี่ยวกับปัญหาสิทธิสภาพนอกอาณาเขต
และจะยอมผ่อนผันตามแบบอเมริกา ไทยจึงควรจ้างชาวญี่ปุ่นเข้ารับราชการ
ดังมีใจความตอนหนึ่งว่า

"...เวลานี้ญี่ปุ่นมีน้ำใจคือไทยจริง ๆ อยากจะช่วยให้
มีความเจริญรุ่งเรือง แลตั้งอยู่ในฐานะที่แน่นอนปราศจาก
อันตราย เพราะเป็นชาติตัวนอกด้วยกัน จึงใคร่คิดจะเดิน
ตามรอยอเมริกาทำสัญญาใหม่กับไทยยกย่องให้มีอิศรภาพ
เต็มที แต่ไทยก็ต้องกระทำตัวให้เป็นที่เคารพนับถือสมกับ
ความไว้วางใจ และแสดงน้ำใจคือตอญี่ปุ่นบาง อยาเอาอยู่
เงินซึ่งลั่วบากูญงยากอยู่เวลานี้ก็เพราะลิ่มคำสุภาษิตที่กล่าว
ว่า "โลหิตข้นกว่าน้ำ" (Blood is thicker than water)

* กบส. กต. แฟ้ม ๒๑ "ลายพระหัตถ์ของพระองค์เจ้าไตรทศประพันธ์
ถึง เจ้าพระยามหิธร" ลงวันที่ ๓๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๖๖.

วิธีที่ไทยจะแสดงน้ำใจต่อญี่ปุ่นนั้น ก็คือ จ้างคนญี่ปุ่น มาช่วยจัดการบ้านเมือง ไทยเป็นการสมมุติเสมอกับชาติอื่น ๆ ญี่ปุ่นเคยมีที่ปรึกษากฎหมายอยู่แต่ก่อน แต่เมื่อลาออกไปแล้ว ไทยก็ไม่คิดตั้งคนญี่ปุ่นใหม่แทน อรรถ-ราชทูตเห็นวาระการในกรมตำรวจจึงบอกพระองค์มากุญญาจะช่วยจัดการตำรวจในกรมนี้ให้เจริญ จึงได้ขอร้องให้จ้างผู้ชำนาญญี่ปุ่น เขามารับราชการ แต่ก็ได้รับการตอบปฏิเสธไปต่าง ๆ ว่าไม่มีเงินจะจ้างบ้างหรือจะเป็นตัวอย่างให้ชาติอื่นมารองขอให้จ้างเช่นเดียวกันบาง"^๑

การที่ญี่ปุ่นพยายามจะเอาเปรียบโดยขอซื้อแลกเปลี่ยนทุกทาง เช่นนี้ พระเจ้าจ้าววงศ์เซอ พระองค์เจ้าไตรทศประพันธ์ไม่ทรงพอพระทัยในการเอาเปรียบของญี่ปุ่น ดังพระคำรัสที่ว่า

"ความมุ่งหมายของอรรถราชทูตในการที่ได้พูดจาเย้ยหยันโดยวิธีที่เกลียดลอบบาง ลอบบาง ยอบบาง กุบบางนั้น ก็คือปรารถนาจะหาอำนาจให้เสมอเหมือนมุขยประเทศอื่น ๆ เพื่อประโยชน์ของญี่ปุ่นฝ่ายเดียวเท่านั้น"^๒

ในระยะหลัง ๆ ญี่ปุ่นยอมผ่อนผันความขอสืบของของไทยมากขึ้น และตามจดหมายของนายยากะ ลงวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๖๖ (ค.ศ. ๑๙๒๓) แจ้งข่าวแก่กระทรวงต่างประเทศของไทยว่า ญี่ปุ่นยินยอมรับขอสืบของของไทยทุกประการ^๓

^๑ กบส. กต. แฟ้ม ๒๑ "ลายพระหัตถ์ของพระองค์เจ้าไตรทศประพันธ์ ถึง เจ้าพระยามหิธร" ลงวันที่ ๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๖๖.

^๒ เรื่องเดียวกัน.

^๓ กบส. กต. แฟ้ม ๒๒ "จดหมายนายยากะทูลพระองค์เจ้าไตรทศประพันธ์" ลงวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๖๖ อ่านรายละเอียดใน ทรงศรี อัจจอรุณ, เรื่องเดิม หน้า ๑๙๘ - ๒๐๖.

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานอำนาจเต็มแก่พระเจ้าวรวงศ์-
 เชอ พระองค์เจ้าไทรทศประพันธ์ ในฐานะผู้แทนไทย ผู้แทนฝ่ายญี่ปุ่น คือ
 นายโจโนะซุเคะ ยาคะ อัครราชทูตญี่ปุ่นประจำประเทศไทย ทั้งสองฝ่ายได้
 ลงนามในสนธิสัญญาระหว่างกรุงสยามกับกรุงญี่ปุ่น ณ กรุงเทพฯ ในวันที่ ๑๐
 มีนาคม พ.ศ. ๒๔๖๖ การแลกเปลี่ยนสัตยาบันสำหรับสนธิสัญญากระทำกันใน
 วันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๔๖๗ สนธิสัญญาดังกล่าวนี้อาศัยสนธิสัญญาที่ไทยทำกับสหรัฐอเมริกา
 ใน พ.ศ. ๒๔๖๓ (ค.ศ. ๑๙๒๐) เป็นแบบฉบับ จากสนธิสัญญาดังกล่าวนี้คนไทยในบังคับ
 ญี่ปุ่นจะต้องขึ้นศาลไทย ตามข้อความต่อท้ายสัญญาข้อที่ ๑ ที่ว่า

"วิธีอำนาจศาลที่ใดตั้งขึ้นไว้ในกรุงสยามแต่ก่อนมาจน
 บัดนี้ สำหรับใคร่ต่อคุณในบังคับญี่ปุ่นกับทั้งสิทธิพิเศษ และ
 ความยกเว้น และพินัยกรรมต่าง ๆ ซึ่งคนในบังคับญี่ปุ่น
 ในกรุงสยามเคยมีได้ อยู่บัดนี้เป็นส่วนหรือเป็นของ
 สำหรับกับวิธีอำนาจศาลที่กล่าวนั้น ต้องเป็นอันเลิกขาด
 และสิ้นสุดลงในวันที่ เจ็ดจากวันที่ใดแลกเปลี่ยนสัตยาบัน
 ของสัญญาที่กล่าวมาแล้วข้างตน และตั้งแต่บัดนี้สืบไปบรรดา
 คนในบังคับญี่ปุ่นก็ดี และบุคคลหรือองค์กรคณะหรือบริษัท
 หรือสมาคมทั้งหลายก็ดี ซึ่งสมควรอยู่ในความป้องกันของ
 ญี่ปุ่นในกรุงสยามนั้น ต้องขึ้นอยู่ในอำนาจฝ่ายสยาม"

ข้อความนี้เองยังผลให้คนไทยในบังคับญี่ปุ่นต้องขึ้นศาลไทยตั้งแต่วันที่เจ็ดนับ
 จากวันแลกเปลี่ยนสัตยาบันของสนธิสัญญา และในพิธีสารของสนธิสัญญากล่าวว่า
 กงสุลญี่ปุ่นมีสิทธิที่จะเรียกคดีไปพิจารณาเองจากศาลใด ๆ ก็ได้ ยกเว้นศาลฎีกา
 ซึ่งพระมหากษัตริย์ไทยทรงมีพระราชอำนาจสูงสุด สิทธิในการถอนคดีเริ่มตั้งแต่

* กรมสนธิสัญญาและกฎหมายกระทรวงการต่างประเทศ, สนธิสัญญาและ
 ความตกลงทวิภาคี ระหว่างประเทศไทยกับต่างประเทศ และองค์การระหว่างประเทศ
 หนังสือชุดประมวลสนธิสัญญา เล่ม ๓ พ.ศ. ๒๔๖๓ - ๒๔๖๕ (ธันวาคม, ๒๕๑๒),
 หน้า ๖๓.

บัดนั้นไปจนถึงห้าปีหลังการประกาศประมวลกฎหมายต่าง ๆ ครอบบริบูรณ์^๑ นอกจากนี้ไทยยังมีสิทธิเก็บภาษีสินค้าญี่ปุ่นได้ในอัตราเดียวกันกับของต่างชาติ^๒ อายุของสัญญานี้มีระยะเวลา ๑๐ ปี

ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๗๘ (ค.ศ. ๑๙๓๕) ไทยได้จัดประมวลกฎหมายและประกาศใช้ครบบริบูรณ์ จึงดำเนินการแก้ไขสนธิสัญญา โฉงการบอกเลิกสนธิสัญญาฉบับเก่า ทั้งนี้เพื่อจัดทำหนังสือสัญญาพระราชไมตรีระหว่างประเทศและนานาประเทศเป็นแบบเดียวกันหมด^๓ กระทรวงการต่างประเทศได้มีหนังสือถึงอัครราชทูตไทยประจำกรุงโตเกียวให้ดำเนินการเป็นชั้นตอน คือ

"๑. ในชั้นต้น จะมีหนังสือแจ้งความชั้นต้น (Preliminary notice) ไปให้เขารู้ตัวไว้ชั้นหนึ่งก่อน

๒. แล้วต่อไปในระยะเวลาราว ๒ สัปดาห์จะมีหนังสือบอกเลิกสัญญาไปตามทางการ

๓. กับมีหนังสือสงสารหนังสือสัญญาฉบับใหม่ไปถวาย... (และให้อัครราชทูตแจ้งถึงการบอกเลิกสัญญาเก่าเพราะ)...

๑. เป็นความประสงค์ของรัฐบาลของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่จะมิให้ความสัมพันธ์ในทางสัญญา ทางพระราชไมตรีขาดตอน...

๒. ที่ขอเจรจาแก้ไขสัญญานี้ ก็เพื่อให้ไทยมีอิสระภาพบริบูรณ์ในทางศาล และทางภาษีศุลกากร และเพื่อให้หนังสือสัญญาทางพระราชไมตรีระหว่างสยามกับทุก ๆ ประเทศ

^๑ภาคผนวก ข.

^๒ภาคผนวก ข.

^๓กบส. กต. แฟ้ม ๑๗ (เรื่องแก้ไขสนธิสัญญา ๒๔๗๘ - ๒๔๗๙) "บันทึกคำริแก้ไขสนธิสัญญากับต่างประเทศ" ลงวันที่ ๑๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๘.

เป็นแบบเสมอภาค (equality) และเป็นแบบเดียวกัน (Uniformity) ทุก ๆ ประเทศ..."^๑

อัครราชทูตไทยได้ดำเนินการติดต่อกับรัฐบาลญี่ปุ่นตามขั้นตอนที่ได้รับคำสั่งจากกระทรวงต่างประเทศ ในที่สุดได้ตกลงลงนามในสนธิสัญญาทางไมตรีพาณิชย์ และการเดินเรือระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่น เมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๔๐ (ค.ศ. ๑๙๓๗) และแลกเปลี่ยนสัตยาบันกันในวันที่ ๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๔๐ (ค.ศ. ๑๙๓๗) ทางฝ่ายไทยมีหลวงประดิษฐมนูธรรม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ เป็นผู้แทนและผู้แทนทางฝ่ายญี่ปุ่น คือ นาย ค. มูราอิ อัครราชทูตญี่ปุ่นประจำประเทศไทย สนธิสัญญานี้ยังผลให้ไทยได้เอกราชทางการศาลและอิสรภาพทางการคลังคืนมาอย่างสมบูรณ์ ถึงแม้จะมีข้อความในบันทึกให้สิทธิที่จะถอนคดีใดจนกว่าจะได้ออกประมวลกฎหมายครบถ้วนแล้วเป็นเวลา ๕ ปี คือใน พ.ศ. ๒๔๔๓ แต่ญี่ปุ่นก็สละสิทธิถอนคดี และให้กำรับรองว่าจะไม่ใช่สิทธิดังกล่าว ไทยจึงได้เอกราชทางการศาลคืนจากญี่ปุ่นอย่างสมบูรณ์ ในวันที่ ๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๔๐ โดยไม่มีข้อยกเว้นแต่ประการใด

ศูนย์วิจัยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑ กบส. กต. แพ้ที่ ๑๓ "รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ถึง อัครราชทูต ณ กรุงโตเกียว" ที่ ๗๒๕/๒๔๓๕ ลงวันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๔๓๕ เรื่อง การเจรจาแก้ไขหนังสือสนธิสัญญาพระราชไมตรีระหว่างสยามกับต่างประเทศ (ข้อความในวงเล็บเป็นของผู้เขียน).

สรุป

ไทยต้องเสียดีสถีสภาพนอกอาณาเขตให้แก่ญี่ปุ่นเป็นเวลาถึง ๓๕ ปี ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๔๑ - ๒๔๘๐ (ค.ศ. ๑๘๙๘ - ๑๙๓๗) ตลอดระยะเวลาดังกล่าว ชาวญี่ปุ่นแต่ละคนในบังคับญี่ปุ่นได้ก่อปัญหายุ่งยากในการปกครองหลายประการ แต่ปัญหาเหล่านั้นรัฐบาลไทยก็สามารถแก้ไขให้ลุล่วงไปได้ด้วยดี โดยมีได้เกิดเหตุใหญ่โตจนเป็นที่บาคหมางใจของรัฐบาลทั้งสองฝ่าย รัฐบาลไทยพยายามที่จะยกเลิกสิทธิพิเศษนี้ ทั้งค่านการแก้ไขประมวลกฎหมาย และการเจรจาทางการทูต ตลอดระยะเวลาการเจรจา ญี่ปุ่นพยายามทุกทางที่จะได้ผลตอบแทนจากไทยในการยกเลิกสิทธิสภาพนอกอาณาเขต เช่นเดียวกับที่ประเทศอื่นได้รับ แต่ฝ่ายไทยก็หาทางหลีกเลี่ยงเรื่อยมา จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๔๘๐ (ค.ศ. ๑๙๓๗) ไทยจึงได้รับสิทธิสภาพนอกอาณาเขต และอำนาจในการเก็บภาษีอากรคืนมาอย่างสมบูรณ์ โดยมีต้องเสียสิ่งใดเป็นการแลกเปลี่ยน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย